

Magyar aktivizmus a két világháború között

Simon Attila: Az elfeledett aktivisták. Kormánypárti magyar politika az első Csehszlovák Köztársaságban. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2013., 219 p.

Hiánypótló kötet jelent meg 2013 végén a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet kiadásában. Simon Attila történész az ún. aktivizmus, vagyis a két világháború közötti kormánypárti magyar politika történetének feltárására vállalkozott. Közismert tény, hogy az első Csehszlovák Köztársaságban a kisebbségi magyarok körében erős volt a baloldali mozgalom. Annak viszont kevés figyelmet szentelt eddig a szakirodalom, hogy a sérelmi politizálás mellett, az aktivizmus is jelenthette a magyar önszerveződés legitim politikai alternatíváját, s adott esetben a magyar lakosság 20%-os támogatottságára számíthatott. Az aktivizmus kanonizálására „*sem igény, sem pedig egyéni ambíció nem volt, be sem került a szlovákiai magyarok kollektív emlékezetébe*” – írja a bevezetőben a szerző.¹

A téma alig rendelkezik érdemleges szakirodalommal, nem készültek sajtóelemzések, nincsen feltárva az aktivista politikusok életútja. A történész főként a csehszlovák belügyi fondokra, a korabeli sajtóra, illetve egyéb szlovákiai, csehországi és magyarországi levéltári dokumentumokra támaszkodhatott munkája során.

Mivel a szlovákiai magyar köztudatba az aktivizmus a fogalom tartalmát leegyszerűsítve, többé-kevésbé eltorzítva, a csehszlovák kormányzat politikáját kiszolgáló és a magyarok érdekeit eláruló politikai stratégia szinonimájaként került be, a szerző egyik célja e fogalom pontos tisztázása volt. Mit értettek aktivizmus alatt a vizsgált korban? Simon Attila abból indult ki, hogy az aktivizmus egy jóval összetettebb jelenség volt, mint ahogy a történészek korábban gondolták. A kötet bevezetőjében fogalmi tisztázásra kerül sor. Az aktivista magatartás a szudétánemetekkel kapcsolatban került be a politikai köztudatba és nagyjából a prágai kormányzattal való együttműködést jelentette, amely szerint a német kisebbség alapvető célkitűzéseit csak a csehszlovák pártokkal való együttműködés révén, a hatalmon belülről lehet megfelelően képviselni. Szemben állt a Csehszlovákiának mint államnak a létjogosultságát megkérdőjelező „negativista” magatartással. A szerző a szudétánemet aktivista politikát egyfajta viszonyítási pontként használja, amely ugyanakkor a korban is mintaként szolgált a szlovenszkói magyar politikusok számára. A kötetben többféle aktivista irányzat kerül bemutatásra, kezdve a különféle pártalapításoktól egészen az egyéni

¹ Simon Attila: *Az elfeledett aktivisták. Kormánypárti magyar politika az első Csehszlovák Köztársaságban.* Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2013., 9.

kezdeményezésekig. A történész feltárta a Csomor István fémjelezte „republikánus magyarok” mozgalmát, az Országos Parasztpárt rövid tevékenységét, a Magyar Nemzeti Párt (a továbbiakban MNP) „reálpolitikának” nevezett néhány éves aktivista korszakát, illetve olyan egyszemélyes kísérleteket is megvizsgált, mint a Mohácsy-féle kisgazdapárt vagy Lelley Jenő és Zay Károly aktivista évei. A monográfia tíz részre oszlik. A szerző a tematikus és a kronologikus rendezőelvet keverten használta.

Az első fejezet a Csehszlovák Köztársaság létrejöttének körülményeit mutatja be. A kisebbségi magyar politikai aktivitás megkésve, Csehszlovákia kialakulását követően mintegy egy évvel, az első parlamenti választások kapcsán indult meg. Kezdetben aktív volt a magyar szociáldemokrácia, amely végül a leghamarabb integrálódott a csehszlovák politikai rendszerbe. A második fejezet a magyar aktivista politizálás kezdeti időszakát tárja fel 1925-ig. Ez a néhány év a magyar politikai élet differenciálódásának legintenzívebb korszaka. A szerző véleménye szerint a magyar aktivista politika egyik kezdeti ösztönzője az 1919-ben meghirdetett földreform volt, hiszen ennek hatására indult be a köztársasági magyarok mozgalma és alakult meg 1924 szeptemberében az Országos Parasztpárt is. A harmadik fejezet a húszas évek második felében jelentkező magyar aktivista kísérletekre összpontosít. A szerző részletesen elemzi a Szent-Ivány József által vezetett MNP 1925 és 1927 közötti stratégiáit, célkitűzéseit. Véleménye szerint az MNP ekkori politikája volt a korszak legígéretesebb kiegyezési kísérlete a szlovenszkói magyar elit és a prágai kormányzat között, amely végül kudarccal végződött. A fejezeten belül kitér Zay Károly nagybirtokos politikai szerepvállalásának bemutatására és ezzel kapcsolatban az 1927–1931 között megjelenő *A Nap* című napilap aktivizmusára is, majd a Mohácsy János, komáromi ügyvéd köré szerveződő Kisgazdapárt tevékenységét próbálja meg rekonstruálni. Végül néhány sikertelen pártalapítási kísérletet is ismertet, (Lelley Jenő-féle Nyugat-Szlovenszkói Keresztényszocialista Párt, Országos Magyar Gazdasági Egység).

Simon Attila külön fejezetben foglalkozik a csehszlovákiai magyar baloldali alternatíva stratégiáival. Két tematikus fejezetben pedig azt járja körül, hogy miként jelent meg a trianoni határok és a lojalitás kérdése az aktivisták kommunikációjában és sajtójában. A hetedik fejezet az aktivizmus kései fellángolását mutatja be az 1935 és 1938 között. A nyolcadik fejezetben a szerző néhány aktivista politikus első bécsi döntés utáni (Csomor István, Borovszky Géza és Schulcz Ignác) életútját próbálja felvázolni, s ezek alapján amellet érvel, hogy a Horthy-féle rezsím nemcsak véget vetett, de meg is bélyegezte a korábbi aktivista magatartást.

Munkája összefoglalásaként (a kötet kilencedik fejezete) a szerző kétféle aktivizmust különböztet meg: önmegvalósító és önfeladó aktivizmust.² Önmegvalósító aktivizmusnak azt a hivatalos csehszlovák politikával való együttműködési stratégiát jelöli meg, amely a saját nemzeti célkitűzések megvalósításának eszköze volt és mindig prioritásként kezelte a közösség érdekeit. Ezzel szemben önfeladó aktivizmus az a politika, amely az eredeti célkitűzéseket alárendelte az együttműködésből származó kényszereknek. A történész szerint a szlovenszkói magyar aktivizmusra összességében a második meghatározás volt inkább jellemző. A magyar aktivizmus egyrészt sikertelen volt, mert az aktivista véleményformálók többsége magyarországi emigránsok közül került ki, akiknek a szlovákiai magyar valósághoz kevés közük volt. Másrészt eredménytelennek is bizonyult, hiszen se a földreform, se az állampolgárság, se pedig a nyelvi jogok terén nem tudott eredményeket elérni. Simon Attila végül a szudétánémet és magyar aktivizmus közti ellentétek okait is pontokba szedve foglalja össze. Meglátása szerint hat olyan okot lehet megjelölni, amely alapvető különbségként jelentkezett a csehországi német és a szlovenszkói magyar aktivizmus között: 1, a szudétánémet közösség a magyaroknál kedvezőbb feltételekkel rendelkezett ahhoz, hogy integrálódjon a csehszlovák államba, többek között azért, mert számára a határváltozás nem jelentett olyan drasztikus váltást, ők a Cseh Királyság részei voltak 1918 előtt is. 2, eltérő volt a szudétánémet és szlovenszkói magyar közösség szociális struktúrája és gazdasági súlya az államon belül. 3, a szudétánémet gazdasági erők érdekelték voltak a cseh iparral való együttműködésben. 4, alapvető eltérés mutatkozott Berlin/Bécs és Budapest magatartása közötti. 5, a magyar aktivizmus nem rendelkezett karizmatikus és hiteles politikai vezetőkkel. 6, mivel Prága féltette a szudétánémetek miatt a köztársaság integritását, végig többet ígért és adott meg nekik, mint a magyar politikai vezetőknek. A kötet utolsó fejezetében részletes forrás- és irodalomjegyzék, valamint személynévmutató is található. Mindez bizonyára jó kiindulópont lesz a csehszlovákiai magyar aktivizmus és politikai önszerveződés iránt érdeklődők számára.

Gayer Veronika

² Uo. 180-181.